

PRESENTACIÓ

D'un jovent per a la guerra a un jovent per a la pau. Moviments Juvenils i Educació (1914-2022). Passat, present i futur

From a youth for war to a youth for peace. Youth Movements and Education (1914-2022).

Past, present and future

Raúl Navarro Zárate
r.navarro@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Ferran Sánchez Margalef
ferran.sanchez@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Ens plau presentar el monogràfic «D'un jovent per a la guerra a un jovent per a la pau. Moviments Juvenils i Educació (1914-2022). Passat, present i futur». Aquest treball s'emmarca dins un projecte de recerca que tenia com a finalitat conèixer la transició que s'ha fet a Europa i al context internacional dels diferents moviments juvenils al llarg de la història del segle xx fins a l'actualitat.¹ El monogràfic analitza la trajectòria i evolució dels moviments juvenils des d'una perspectiva historicopedagògica situant, com a punt inicial, els inicis de la Primera Guerra Mundial el 1914, quan molts joves van ser

¹ El projecte va ser finançat per l'Institut Català Internacional per la Pau en la convocatòria: R-ICIP 2022: ICI019/22/000018.

reclutats i entrenats per al combat tot donant lloc, així, als primers moviments juvenils militaritzats, fins a, com a punt final, moviments juvenils contemporanis organitzats de forma internacional i que, en alguns casos, s'han apropiat d'una cultura digital amb objectius com conscienciar sobre el canvi climàtic, la violència armada, la discriminació racial, la inclusió dels col·lectius vulnerables i denunciar les condicions de vida del jovent en el marc de les lògiques del capitalisme contemporani, entre altres. En aquest sentit, el període estudiant es caracteritza per una evolució al voltant tant dels models educatius com dels moviments juvenils que s'han reconfigurat des d'un procés de militarització del jovent fins a l'emergència d'una educació basada en el foment dels valors de convivència pacífica, la resolució de conflictes i la construcció d'una societat més just i equitativa. D'aquesta primera constatació formulem com eix vertebrador del monogràfic la transformació «D'un jovent per a la guerra a un jovent per a la pau» i com a tret característic dels moviments juvenils en el transcurs del segle xx fins a l'actualitat.

Per començar, cal apuntar que transcorreguda la primera dècada del segle xx, quan va esclatar la Primera Guerra Mundial el 1914, igual com havia succeït en les guerres anteriors del vell continent, molts joves van ser reclutats i entrenats per al combat i així es va produir un moviment de militarització del jovent derivat de la Gran Guerra (1914-1918) i que va tenir continuïtat, sobretot als inicis de la Segona Guerra Mundial (1939-1945). En aquest context, la propaganda nacionalista i patriòtica glorificava el sacrifici militar i fomentava un sentit de deure i lleialtat cap a la nació. Les escoles i altres programes educatius estaven estretament vinculats a l'esforç bèl·lic, preparant els joves per a servir en les forces armades i perpetuar el cicle de violència i conflicte. La joventut era vista, en aquest paradigma bèl·lic, com un recurs per a la guerra, i l'educació se centrava a inculcar valors d'obediència i disciplina militar. No obstant això, a mesura que el segle avançava i es tornaven evidents les devastadores conseqüències de la guerra, es va començar a generar una consciència creixent sobre la necessitat de promoure la pau i prevenir futurs conflictes que van dominar la segona part del segle xx.

Finalitzada la Segona Guerra Mundial, i veient que el món s'endinsava en un nou conflicte, com és la Guerra Freda, que podia arribar a provocar catàstrofes nuclears, van sorgir moviments juvenils a tot el món que advocaven per la pau i la reconciliació. Inspirats per l'horror de la guerra i el desig de construir un món més just i pacífic, aquests moviments es van organitzar entorn de principis de desarmament, cooperació internacional i resolució pacífica de conflictes. El jovent, que havia estat testimoni del sofriment

causat per la guerra, es va convertir en una força motriu per al canvi social i polític. A Europa, el moviment juvenil per la pau va ser especialment actiu, amb organitzacions com l'*International Fellowship of Reconciliation* (IFOR) i *World Peace Council* (WPC) que treballaven per a promoure la cooperació entre les nacions i prevenir futurs conflictes. Als Estats Units, com és conegut, van sorgir moviments juvenils contra la guerra, amb l'oposició a la guerra de Vietnam, que va esdevenir un tema central de protesta i activisme en la dècada de 1960.

En la dècada de 1960, el món va ser testimoni d'un renaixement dels moviments juvenils, caracteritzat per la lluita pels drets civils, la igualtat racial, la justícia social i la resistència a la guerra de Vietnam. Els joves van exercir un paper crucial en l'organització de protestes massives i manifestacions pacífiques, exigint un canvi social i polític significatiu. En aquesta dècada, hi haurà la primera revolució juvenil de la història on els i les joves irats contra els condicionats socials i polítics del seu temps es confrontaren amb l'autoritat i s'apropriaren de les places i els carrers mostrant el seu contrapoder.

Durant les dècades següents, els moviments juvenils van continuar exercint un paper important en la promoció de la pau i la justícia social. La caiguda del Mur de Berlín el 1989 i la fi de la Guerra Freda van marcar el començament d'una nova era d'esperança i optimisme en la qual es promovia la cooperació internacional i la resolució pacífica de conflictes. Es van establir programes educatius i organitzacions no governamentals dedicades a fomentar l'educació per a la pau i els drets humans a tot el món. Així mateix, juntament amb un camí que s'obre vers la consecució de justícia social, la ruptura generacional provinent de la dècada dels anys seixanta i la consolidació de les societats de consum compondrà una autèntica revolució cultural. Una revolució on la música, l'art i la moda esdevindran elements centrals d'estils de vida distintius, les anomenades cultures juvenils, des de les quals s'expressen les experiències vitals de les persones joves i els seus processos d'enculturació. Aquestes cultures juvenils, en molts casos, seran llocs i espais des d'on alguns joves expressen el seu malestar amb les lògiques i condicions de la societat que viuen i, des d'una perspectiva històrica, pedagògica i antropològica, una oportunitat per apropar-se al món del jovent contemporani.

Tenint en compte la naturalesa evolutiva i transformadora de la història, observem com —en aquest primer quart del segle XXI— els desafiaments globals com el canvi climàtic, la pobresa, la desigualtat i els conflictes armats han renovat la urgència de pensar i promoure una cultura de pau i solidaritat on els moviments juvenils han estat i continuen ocupant un paper clau en la

transformació de la nostra societat. L'educació, com demostra la història, és un component fonamental de la formació dels joves que amb temps, cura i llibertat els equipa per enfrontar els desafiaments d'aquest segle XXI i, en el millor dels casos, els col·loca en la possibilitat de construir un futur millor per a les noves generacions.

El present monogràfic tracta d'analitzar la trajectòria i l'evolució de diferents moviments juvenils des de començaments del segle XX fins a l'actualitat. Amb aquest propòsit, els articles en conjunt construeixen una visió historicopedagògica de l'activisme i del compromís social del jovent així com de les revoltes dels anys seixanta i l'expressió del malestar social actual, sense oblidar incloure una anàlisi crítica de la relació i el compromís social de la universitat i del jovent.

El monogràfic comença amb l'article d'Isabel Vilafranca, Ferran Sánchez Margalef i Liliana Arias titulat «Activisme juvenil, dones i educació. Una visió històrica» on s'explora l'evolució de diferents moviments juvenils i els models educatius a l'Europa del segle XX. Començant la seva anàlisi a Europa l'article es desplaça territorialment i temporalment per a analitzar els trets característics dels moviments juvenils contemporanis per a enfocar-se en el moviment pacifista català com a moviment antimilitarista i d'insubmissió en el context franquista. A més, es dedica un apartat a l'activisme juvenil i les dones on s'ofereix una relació de militants internacionals prou conegudes per, finalment, aterrar a Catalunya on s'hi troben dones activistes i joves que denuncien les injustícies socials i els excessos socials i ambientals de l'actual neoliberalisme econòmic.

Segueix l'article de Ramon Naya, Lourdes Ortega i Conrad Villanou, on les autors s'apropen als joves que es van incorporar a les Brigades Internacionals que van participar en la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). L'article titulat «Guerra, llengua i joventut. El cas de les Brigades Internacionals a la Guerra Civil (1936-1939)» recupera aspectes de la història intel·lectual i es presenta un treball on s'entrecruen les aportacions que provenen de la història general, de la documentació (especialment del Sistema d'Informació Digital sobre les Brigades Internacionals) i de l'evolució de l'educació. L'article destaca que, malgrat les proclames en favor de la pau i l'harmonia entre els éssers humans, la guerra ha estat una constant històrica que ha mobilitzat els joves d'arreu del món, especialment a partir de la instauració del servei militar obligatori; a més ressalta les relacions entre guerra, llengua i joventut, que en el context de les Brigades Internacionals va donar lloc a una experiència multilingüística i, finalment, aborda els vincles entre la revolució soviètica i l'ideari

internacionalista que, d'una manera o altra, van deixar la seva empremta en el programa ideològic i pedagògic de les Brigades Internacionals.

En el marc dels moviments juvenils contestataris que s'inauguren al voltant dels anys seixanta Jordi Solé i Jordi Garcia Farrero en «Subvertir la vida, transformar la societat. Les revoltes juvenils dels anys seixanta als Estats Units i França» proposen revistar aquests moviments principalment per la seva significació ideològica, política i cultural que, des d'una lectura actual, no podem menystenir. Els autors estudien les revoltes d'Estats Units i França i procuren mostrar els corrents subjacents que trobem en el fons d'aquelles protestes, destacant el paper que tindrien grups artístics i culturals com la Beat Generation o la Internacional Situacionista (IS) fixant-se, sobretot, en els elements més subversius a l'hora de connectar la crítica social i política amb la construcció de formes de vida alternatives que expressaven un desig profund de transformació social. Pels autors, aquests corrents crítics i els successos d'aquella època ajuden a conformar una subjectivitat rebel i dissident. Així, defensen que construir una «memòria viva» d'aquella revolta pot servir per obrir nous camins al pensament crític i impulsar noves formes de politització i presa de consciència i, amb elles, explorar el camp de possibilitats a partir de les quals subvertir vertaderament la vida.

Al seu torn, Laura Fontán, Eric Ortega i Jordi Brassó ens presenten un treball que porta per títol «Igualtat i democràcia en els moviments juvenils nord-americans de la dècada de 1960: els casos del Black Power i la reivindicació estudiantil mexicana dels Jocs Olímpics de 1968». Al seu article, s'analitza de quina manera aquests dos moviments han sigut claus en la lluita per la igualtat i la democràcia a l'Amèrica del Nord destacant com no sol van desafiar les normes establertes de la seva època, sinó que també van deixar una profunda empremta en la història de la reivindicació dels drets de tots els éssers humans, sense diferència de raça o gènere, i en la crítica al poder social i econòmic establert. En aquest sentit, a l'article s'analitzen les estratègies i les tàctiques emprades per aquests moviments juvenils amb la finalitat d'examinar de quina manera els seus esforços van contribuir a transformar la realitat social dels seus països defenent que, en un món on les lluites per la igualtat i la democràcia continuen, examinar aquestes experiències històriques ens proporciona valuosos coneixements sobre el poder de l'activisme juvenil i la seva capacitat per a transformar la societat en el seu conjunt.

Per la seva banda, Raúl Navarro i Raúl Arango a l'article titulat «Escollar al jovent a partir de les seves músiques: desencants, violències i cultura de pau (2008-2020)» vam treballar en la construcció d'una història del temps

present, posant el focus en els processos i les produccions musicals d'una generació de joves que van experimentar amb la música per a narrar una experiència particular: ser jove en el marc d'una dècada llarga —2008 al 2020— caracteritzada per la precarització de les condicions laborals i les formes de vida. A través de la música, aquest treball presta atenció a les necessitats, preocupacions i desitjos d'algunes persones joves, concretament, han seleccionat algunes cançons representatives de la música urbana, per a analitzar les lletres i explorar declaracions d'autors i autores que ens ajudin a apropar-nos a les seves representacions del món en el qual vivim i, de manera particular, a la seva experiència del ser jove i les formes com constrüen sentit al fet de ser i estar junts davant l'individualisme i les lògiques del neoliberalisme contemporani.

Finalment, un monogràfic d'aquestes característiques no podria deixar fora la institució universitària i la seva relació amb el jovent. L'article de Paolo Scotton i Àngel Pascual titulat «Universidad, juventud y compromiso social: Una mirada histórico-crítica sobre la tercera misión de la educación universitaria» ens proposa una anàlisi sobre l'anomenada tercera missió de l'educació universitària, i en aquest sentit, tot analitzant l'evolució del concepte de compromís social per part dels joves universitaris al voltant d'un debat recurrent que transcorre des de la II Guerra Mundial fins a l'actualitat. L'article a través d'un treball històric i crític posa en qüestió l'actual paradigma de la tercera missió universitària mostrant com el compromís social de l'estudiant es presenta en l'actualitat com un concepte dividit i antitètic entre dues visions: la reivindicació del compromís social que va caracteritzar les reflexions dels anys 50 i 60 del segle passat que es formulava com a responsabilitat intel·lectual per a la construcció d'un món social més justa i racional i que és absolutament contrària al que representa en l'actualitat, basada en el mesurament tecnicoquantitatiu del grau de transferència del coneixement a la societat civil. Al voltant d'aquesta contraposició, els autors obren el debat i plantegen la utilitat de preguntar-se novament quina és la missió i el compromís de la universitat actual amb el jovent.